

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Бондаренка Олексія Володимировича
на тему
«УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ
ТЕРИТОРІЇ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.05 — розвиток продуктивних сил регіональна економіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з державними і галузевими науковими програмами. Серед багатьох загроз для соціальної стабільності та економічного зростання країни все частіше відзначають диференціацію, що посилилась на рівні соціально-економічного розвитку регіонів і міст України. Ключовим напрямком виходу з положення, що склалося, може стати підвищення конкурентоспроможності та активізація економічного розвитку і територій України та їхніх муніципальних утворень і на цій основі вирішення завдань соціально-економічного розвитку території за допомоги комплексної кластеризації.

У зв'язку з цим необхідна відповідна розробка теоретичних і методичних підходів забезпечення економічних і організаційних умов, які спричинять посилення конкурентних позицій та залучення інвестицій у райони та міста регіонів України. Ця проблема є ключовою для вирішення багатьох життєво важливих завдань, що вимагають особливої уваги: становлення та розвиток системи місцевого самоврядування; громадсько прийнятна реалізація системи соціальних реформ; підвищення рівня соціально-економічного розвитку міст і районів; скорочення значного розриву в рівні життя населення, що проживає в різних районах. Розробка даної проблеми покликана внести вклад у розвиток теорії і практики управління стійким просторовим розвитком територій України.

Методологічною основою проведеного Бондаренком О.В. дослідження є теорія регіонального відтворення і загальна концепція соціально-економічного розвитку держави, яка передбачає необхідність зростання ВВП за рахунок активізації розвитку економіки. Проблема посилення конкурентних позицій регіонів і муніципальних утворень з метою їхнього організаційно-економічного розвитку пов'язана з необхідністю вдосконалення політики залучення інвесторів на територію міст і об'єднаних територіальних громад регіонів України.

Все вищевикладене вказує на актуальність проведених на протязі багатьох років Бондаренком О.В. досліджень з удосконалення управління організаційно-економічним розвитком території на основі кластерного підходу. Задача наукового пошуку адекватної моделі ефективного господарювання на територіальному рівні, що вирішується в дисертації

Бондаренка О.В., знайшла своє відображення у проведенні в Державному університеті «Одеська політехніка» наступних НДР: «Створення комплексу маркетингу інновацій на регіональному ринку» (№ДР 0118U000417); «Організаційне проектування інтеграційних бізнес-структур в національній економіці» (№ ДР 0118U007228); «Удосконалення технології оплати праці на підприємствах ЖКГ в умовах кластерної організації» (дог. №1778-71 від 15.11.2018 р.).

Важливість дослідження визначається не тільки практичними та теоретичними потребами, а й тим, що його тема безпосередньо пов'язана, як видно з тексту дисертації і довідок, наданих автором, з вирішенням державних і галузевих наукових проблем.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, що сформульовані в дисертації, можна охарактеризувати як такі що описують системний підхід здобувача до вирішення питань управління розвитком території в сучасних умовах господарювання. Вірогідність і обґрунтованість дослідження та отриманих результатів забезпечено використанням методів логічної абстракції системного підходу, аналізу і синтезу класифікації, статистичних методів, методу експертних оцінок та економіко-математичного моделювання. Дисертація Бондаренка О.В. свідчить про достатнє володіння автором методами економічних досліджень, що дозволило провести глибокий аналіз структури та динаміки системи господарювання регіону, зробити відповідні висновки та довести їх обґрунтованість. Дослідження насичене ілюстративним (схеми, рисунки) та табличним матеріалом, що полегшує сприйняття роботи, що також свідчить про обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, зроблених автором.

Отже, положення, висновки і рекомендації роботи науково обґрунтовані, а їх зміст логічно витікає із викладеного в рукопису дисертації тексту.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, сформульовані в дисертаційній роботі, ґрунтуються на аналізі 320 літературних джерел, серед яких вітчизняні та зарубіжні наукові публікації, теоретичні і методичні розробки з проблеми управління розвитком території, офіційні дані Державної служби статистики України, законодавчі акти. Побудова дисертантом положень роботи на базі здобутків та постулатів регіональної економіки, економічної теорії, філософії господарства, теорії виробництва, загальної теорії систем та теорії управління організаційними системами забезпечила їх достовірність. Доведення ключових пропозицій та методичних положень до рівня їх практичного запровадження, довідки про успішне використання дисертаційних результатів також є важливим доказом їх достовірності.

У процесі дослідження використано статистичний матеріал, який автор отримав у процесі аналізу офіційних даних Держслужби статистики України. Виходячи із завдань дослідження, фактичний матеріал обрано за період 2006-

2018 рр. по широкому спектру економічних показників, що в достатній мірі характеризують процеси господарювання у регіонах України (п.1.1, додатки Б, В, Г). На достатньо кількісному матеріалі автором було обґрунтовано необхідність формування концептуальних підходів до комплексної кластеризації на території (пп. 1.1; 1.4), а також відповідних матриць основних функцій управління територією на основі створення комплексного регіонального кластера (рис. 2.1), його структурної моделі з включенням субкластерів (рис. 2.8), організаційно-економічного механізму формування комплексного регіонального кластера (рис. 2.16), ієрархічної моделі реалізації концептуальних підходів до комплексної кластеризації міста Чорноморськ (рис. 3.2). Для доказу достовірності отриманих в дисертації результатів використано економіко-математичне моделювання на основі багатомірного статистичного аналізу (комп'ютерна програма STATISTIKA Y5, 5A) (додаток Д). Все це дозволяє вважати наукові положення, висновки та рекомендації дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Бондаренко О.В. достовірним щодо обґрунтування можливості використання запропонованих автором методів удосконалення управління організаційно-економічним розвитком території на основі кластерного підходу.

Висновки, що сформульовані в роботі, в повній мірі відповідають поставленим задачам. В основі практичних рекомендацій, які випливають із змісту роботи, лежать результати прогону імітаційного моделювання функціонування комплексного регіонального кластера у відповідності до сформованих критеріїв стійкого соціально-економічного розвитку території. Висновки та практичні рекомендації співпадають із поставленими задачами та метою роботи.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій. Визначення теми дисертаційної роботи, вибір її предмету та об'єкту, постановка завдань мають істотні моменти новизни: у роботі викладені ідеї та концептуальні положення, які дозволяють отримати новий підхід до управління організаційно-економічним розвитком території на основі кластерного підходу.

З позицій новизни особливої уваги заслуговує концептуальний підхід до комплексної кластеризації території, який дозволив обґрунтовано підійти до оцінки ефективності господарювання.

Ширина та глибина теоретичних положень роботи обумовлюється чітким визначенням понять «якість життя» (с.56), «ефективність регіональної системи» (с.62), «кластер» (с.88), «регіональний кластер» (с.103 § 1.4), «комплексний регіональний кластер» (с.104 § 1.4), «соціально-економічна взаємодія» (с.104 § 1.4). Доведено, що на основі концептуального підходу до комплексної кластеризації території можливо обґрунтувати: які рішення слід приймати, що представляє собою процес ефективного управління територією, які умови забезпечують підвищення ефективності використання ресурсів, які методи управління найбільш ефективні, які форми мотивації

результатів виробництва сприяють більш ефективній праці, які основні фактори ефективного управління на території, що необхідно для успішного управління територією (с.58 § 1.1). На основі вищевикладеного автором запропоновано методологічні основи впровадження і розвитку нормалізації управління соціально-економічною системою території (с.42 § 1.1), класифікація таких систем (с.55 § 1.1), генезис регіонального управління (с.83 § 1.3), ретроспективний аналіз розвитку форм територіально-виробничої організації (п.1.2). Ці елементи являють собою каркас дисертації.

Далі автор зосереджується на методичних підходах до управління комплексним регіональним кластером для чого пропонує математичну модель управління цим об'єктом (с.116 § 2.1). Після цього автор аргументовано наводить матрицю його основних функцій, що дозволяє простежувати не тільки ступінь прояву функцій управління на різних етапах життєвого циклу кластера, але і зміни назви і сутності тієї чи іншої функції, її значимості для процесу управління кластером на території (с.119 рис. 2.1) в умовах інноваційно-інвестиційного середовища (с.122 § 2.1). З урахуванням необхідності забезпечення нерозривності ланцюга накопичення додаткової вартості та об'єднання субкластерів для сумісної діяльності автор вводить поняття внутрішньокластерних взаємодій, які за своєю суттю є соціально-економічними (с.128 § 2.2), та демонструє їх характер на прикладі впливу роботи субкластеру ЖКГ на ефективність діяльності комплексного кластеру (с.132 рис. 2.3). Дослідження структурного регулювання створення і розвитку комплексного кластеру здобувач обґрунтовує структурною моделлю комплексного кластеру, яка відображає міжкластерні взаємодії (с.137 рис. 2.8). Та таким чином підходить до побудови блок-схеми процесу стійкого управління формуванням комплексного кластеру на території (с.141 рис. 2.11) та, взагалі, до його концептуального проектування (с.143 § 2.3). Узагальнює матеріал розділу 2 аналіз сучасного державного регулювання діяльності регіональних кластерів (с.153 § 2.4) з розробкою блок-схеми організаційно-економічного механізму створення комплексного кластера (с.158 рис. 2.16).

На наступному етапі дослідної роботи доведено організаційно-економічні аспекти створення і управління комплексним регіональним кластером на прикладі міста Чорноморськ Одеської області (с.178 рис. 3.1), починаючи з формування ієрархічної моделі реалізації запропонованого автором концептуального підходу до кластерної організації на території м. Чорноморськ (с.180, 182, 190 рис. 3.2, 3.3, 3.5, 3.6). На основі теоретичних узагальнень та емпіричної перевірки робочої гіпотези дисертаційної роботи автор розробив схеми функціонування для м. Чорноморськ наступних субкластерів: транспортного (с.187, 202, 203 рис. 3.4, 3.11, 3.12), утилізації твердих побутових відходів (с.193, 205, 206 рис. 3.7, 3.13, 3.14), будівельного (с.195 рис. 3.8), туристичного (с.199, 200, 208, 209 рис. 3.9, 3.10, 3.15, 3.16). Можливість розв'язання виявлених у процесі комплексної кластеризації доведено автором у вигляді розробки механізму підвищення відповідальності учасників кластера (с.212 п.3.4), який визначає надійність та стійкість

міжкластерних взаємодій і формується з чотирьох блоків: інституційного, організаційного, економічного і соціального.

Наукове та практичне значення одержаних результатів та рекомендацій. Наукове значення одержаних результатів та рекомендацій полягає у розвитку теоретичних і методичних основ формування стійкого управління організаційно-економічним розвитком вітчизняних територій на основі використання адекватного системній природі регіону кластерного підходу.

Практичне значення роботи полягає у можливості широкого використання її результатів при формуванні стратегії розвитку і функціонуванні регіонів, при створенні нової форми територіально-виробничої організації у вигляді комплексних кластерів і субкластерів та організації ефективного управління в регіонах, яка представлена у дисертації та розроблена на основі кластерного підходу. Впровадження результатів дослідження у практику йшло паралельно із науковим дослідженням та сприяло досягненню основної мети, а саме емпіричній перевірці гіпотези комплексної кластеризації економіки території. Практична значущість отриманих результатів підтверджена довідками про впровадження, а саме: у Державному університеті «Одеська політехніка»: «Створення комплексу маркетингу інновацій на регіональному ринку» (№ДР 0118U000417), де автором обґрунтована можливість створення в Одеській області інноваційного кластеру; «Організаційне проектування інтеграційних бізнес-структур в національній економіці» (№ДР 0118U007228), де автором обґрунтовані можливості вертикальної та горизонтальної інтеграції підприємств регіону; «Удосконалення технології оплати праці на підприємствах ЖКГ в умовах кластерної організації» (дог. №1778-71 від 15.11.2018 р.), де автор був відповідальним виконавцем та консультантом під час впровадження запланованої методики на КП «Чорноморськводоканал»; а також «Наукове забезпечення проекту реструктуризації ТОВ «Аква-Біг» (№ДР 0105U000644), де здобувачем розроблено методичні рекомендації щодо структурної реорганізації підприємства (акт №2487/67-07 від 23.08.2021 р.).

Наукове та практичне значення одержаних автором дисертації результатів підтверджується їх апробацією на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дискусійні та проблемні висновки і твердження. У порядку дискусії хотілося б отримати від автора пояснення та коментарі за такими твердженнями:

1. Автор наполягає на використанні відтворювального підходу при дослідженні регіональної економіки в системі соціально-економічних відносин (с.34 п. 1.1), на нашу думку варто було б подати його переваги у більш розширеному вигляді.

2. Не зрозуміло чому автор, аналізуючи існуючі концепції економічної ефективності у підрозділі 1.1, власне поняття «ефективність управління» розглядає тільки у двох аспектах – як інструмент забезпечення

життєдіяльності території та як показник соціально-економічного її розвитку? І не додає інноваційний аспект? До речі, до якого він звертається пізніше у своїй роботі.

3. У підрозділі 1.3 (с.89) автор аналізує кластери за розмірами та складом, але забуває включити логістичні підприємства, які є обов'язковими учасниками кластерів.

4. Надаючи схему концептуального проектування субкластерів у складі комплексного кластеру (с.143, рис. 2.12) автор починає з техніко-економічного обґрунтування, але при цьому не надає такому важливому блоку у схемі детальних роз'яснень.

5. У підрозділі 2.4. (с.164) автор аналізує процес інтеграції кластерів, а також, у зв'язку з цим, показники, що впливають на ріст валового регіонального продукту. Автор вказує, що індикаторами ефективності таких процесів можуть слугувати величини витрат на ці процеси. При цьому не вказує яким чином можливо отримати ці індикатори та головне – як їх вимірювати.

6. Автор дисертаційного дослідження у підрозділі 3.2 робить спробу обґрунтувати створення комплексного регіонального кластера на прикладі міста Чорноморськ, Одеської області. Але зосереджує увагу тільки на чотирьох субкластерах – житлово-комунального господарства, транспортного, туристичного і будівельного. Це на нашу думку потребує додаткових пояснень.

7. На сторінці 185 здобувач підкреслює, що у зв'язку зі створенням субкластерів у соціально-економічній системі регіону змінюється зміст керуючої та керованої підсистем, що, у свою чергу, тягне за собою зміну процесу прийняття управлінського рішення. Але при цьому не уточнює зміст таких змін. Бажані додаткові пояснення.

В цілому, зроблені зауваження не знижують наукового рівня дисертаційної роботи, яка є закінченим дослідженням, що має наукову і практичну цінність, а також відображає самостійне вирішення важливої наукової задачі регіонального розвитку. Висловлені судження не змінюють загальної позитивної оцінки роботи.

Повнота викладення основних результатів дослідження в опублікованих працях. Положення виконаної дисертаційної роботи знайшли відображення у 27 наукових публікаціях загальним обсягом 10,94 д.а., з яких особисто автору належать 8,94 д.а. Серед вказаних робіт 5 представлено у фахових наукових виданнях, 8 є тезами конференцій, 1- авторське свідоцтво. Публікації в повній мірі висвітлюють основні результати дослідження, в яких містяться елементи новизни.

Зміст дисертації, її завершеність в цілому, зауваження щодо її оформлення. Дисертаційна робота Бондаренка О.В. складається із вступу, 3 розділів власних досліджень, висновків, додатків та списку використаних

джерел. Список літератури включає 320 джерел. Робота викладена коректною науковою мовою та легко читається.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.
Текст автореферату дисертації є логічним і виваженим, він розкриває зміст та основні положення дослідження. Назва автореферату та його зміст відповідають темі дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Бондаренка Олексія Володимировича «Управління організаційно-економічним розвитком території на основі кластерного підходу» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати щодо використання інструмента комплексної кластеризації в удосконаленні управління організаційно-економічним розвитком території. Робота містить автентичні теоретичні, методологічні і практичні розробки, які в сукупності вирішують важливу для науки «Регіональна економіка» задачу формування кластерного підходу ефективного господарювання.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, вимогам МОН України до дисертацій та авторефератів дисертацій, пп. 11, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор — Бондаренко Олексій Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.05 розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, доцент
кафедри менеджменту
та економічної безпеки
Черкаського національного
університету імені Б. Хмельницького

С.П. Білоус

Перший проректор
Черкаського національного
університету імені Б. Хмельницького
к.і.н., професор

В.М. Мойсієнко